

Өзге ұлт өкілдерінің құқығын қорғау

Серікбаева Нұрай

nurajserikbaeva7@gmail.com

Әлеуметтік педагогика 6B01802(2курс)

Ғылыми жетекшісі: Раймқұл С.Ұ

Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Алматы қ., Қазақстан

Аннотация

Бұл мақалада өзге ұлт өкілдерінің құқықтарын қорғау мәселесі қарастырылады. Қазіргі көпэтносты қоғамда әр адамның ұлтына, тіліне, дініне, мәдениетіне және әлеуметтік жағдайына қарамастан тең құқыққа ие болуы маңызды. Этникалық ерекшеліктеріне байланысты адамды кемсіту қоғамдағы әлеуметтік тұрақтылыққа кері әсер етеді. Сондықтан этникалық кемсітушіліктің алдын алу, толеранттылықты қалыптастыру, мәдени әртүрлілікті құрметтеу және құқықтық сауаттылықты арттыру – қоғамның маңызды міндеттерінің бірі. Сонымен қатар мақалада Қазақстан Республикасындағы құқықтық нормалар, халықаралық құжаттар және әлеуметтік педагогтың этникалық кемсітушіліктің алдын алудағы рөлі қарастырылады.

Түйін сөздер:

Ұлт, этнос, адам құқықтары, теңдік, этникалық кемсітушілік, толеранттылық, мәдени әртүрлілік, әлеуметтік педагог, құқықтық қорғау, қоғам.

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында әлем мемлекеттерінің көпшілігінде әртүрлі ұлттар мен этностардың өкілдері бір қоғамда өмір сүріп, білім алып, еңбек етіп келеді. Мұндай көпэтносты ортада адамдардың бір-бірінің ұлттық, мәдени және тілдік ерекшеліктерін құрметтеуі қоғамдағы тұрақтылық пен өзара түсіністіктің маңызды негізі болып табылады. Әр адамның ұлтына, нәсіліне, тіліне, дініне немесе мәдени ерекшелігіне қарамастан тең құқыққа ие болуы – адам құқықтарының негізгі қағидаларының бірі.

Қазақстан да тарихи қалыптасқан көпэтносты мемлекеттердің бірі болып саналады. Елімізде әртүрлі этнос өкілдері біртұтас қоғам құрамында өмір сүріп, өздерінің мәдениеті мен дәстүрлерін сақтап келеді. Осындай ерекшелік қоғам мүшелерінен өзара сыйластықты, төзімділікті және жауапкершілікті талап етеді. Әртүрлі этнос өкілдерінің арасында бейбіт қарым-қатынастың қалыптасуы тек мемлекеттік саясатқа ғана емес, әрбір азаматтың күнделікті іс-әрекеті мен қарым-қатынас мәдениетіне де байланысты.

Өзге ұлт өкілдерінің құқықтарын қорғау мәселесі қазіргі таңда әлеуметтік және құқықтық тұрғыдан маңызды тақырыптардың бірі болып табылады. Себебі адамның этникалық ерекшелігі оның білім алуына, еңбек етуіне, қоғамдық өмірге қатысуына немесе басқа да негізгі құқықтарын жүзеге асыруына кедергі болмауы керек. Құқықтардың теңдігі қоғамдағы әлеуметтік әділеттіліктің негізгі көрсеткіштерінің бірі болып табылады.

Сонымен қатар қазіргі қоғамда этникалық кемсітушілік әртүрлі формада көрінуі мүмкін. Ол адамның ұлтына байланысты жағымсыз пікір айту, оның мәдениетін немесе тілін кемсіту, белгілі бір этносқа қатысты стереотиптер тарату, әлеуметтік ортада шеттету немесе құқықтары мен мүмкіндіктерін шектеу түрінде байқалуы ықтимал. Мұндай жағдайлар адамның психологиялық жағдайына, әлеуметтік ортаға бейімделуіне және қоғамға деген сеніміне әсер етуі мүмкін.

Қазақстандағы өзге ұлт өкілдерінің құқықтарын қорғаудың құқықтық негіздері

Қазақстан Республикасының Конституциясы адамның құқықтары мен бостандықтарын қорғауды мемлекеттің негізгі міндеттерінің бірі ретінде бекітеді. Конституцияның 14-бабында заң мен сот алдында жұрттың бәрі тең екені және ешкімді тегіне, әлеуметтік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, дініне және басқа да жағдайларға байланысты кемсітуге болмайтыны көрсетілген [1]. Бұл норма этникалық ерекшеліктеріне байланысты азаматтардың құқықтарын шектеуге жол бермеудің негізгі құқықтық кепілдіктерінің бірі болып табылады.

Сонымен қатар Қазақстанда әртүрлі этностардың тілін, мәдениетін және дәстүрін сақтауға мүмкіндік беретін құқықтық жағдай қалыптасқан. Ана тілін қолдану және мәдени құндылықтарды сақтау адамның жеке және қоғамдық өміріндегі маңызды құқықтарының бірі болып саналады. Құқықтық қорғаудың тағы бір маңызды бағыты – азаматтардың өз құқықтарын білуі. Адам өзінің құқықтарын білмеген жағдайда кемсітушілік немесе әділетсіздікке тап болған кезде тиісті органдарға жүгінудің жолдарын білмеуі мүмкін. Сондықтан құқықтық сауаттылықты арттыру этникалық теңдікті қамтамасыз етудің маңызды тетігі болып табылады.

Этникалық кемсітушілік мәселесі

Этникалық кемсітушілік – адамның белгілі бір этносқа немесе ұлтқа жатуына байланысты оның құқықтары мен мүмкіндіктерін шектеу немесе оған өзгелерден төмен деңгейде қарау.

Кемсітушілік ашық түрде де, жасырын түрде де байқалуы мүмкін. Мысалы, адамды ұлтына байланысты жұмысқа қабылдамау, білім алу кезінде оған өзгеше қарым-қатынас жасау, оның тілін немесе мәдениетін мазақ ету, ұлттық ерекшеліктеріне қатысты жағымсыз стереотиптер тарату – кемсітушіліктің көріністері болуы мүмкін.

Қазіргі кезде бұл мәселе әлеуметтік желілерде де байқалады. Интернеттегі ұлтаралық араздықты қоздыратын пікірлер, қорлайтын жазбалар мен стереотиптер қоғамдағы өзара түсіністікке кері әсер етуі мүмкін. Сондықтан цифрлық ортада да толерантты қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру қажет.

Білім беру ортасындағы теңдік

Өзге ұлт өкілдерінің құқықтарын қорғауда білім беру ұйымдарының орны ерекше. Мектеп пен жоғары оқу орны – әртүрлі әлеуметтік және этникалық ортадан шыққан адамдардың бір-бірімен қарым-қатынас жасайтын маңызды ортасы.

Білім алушы өзінің ұлтына, тіліне немесе мәдени ерекшелігіне байланысты қысым көрмеуі керек. Мұғалімдер мен педагогтер барлық білім алушыларға әділ және тең қарым-қатынас жасауы қажет. Білім беру барысында әртүрлі мәдениеттер туралы ақпарат беру, этносаралық достыққа бағытталған іс-шаралар ұйымдастыру, пікірталастар өткізу және оқушыларды өзге мәдениеттерді құрметтеуге тәрбиелеу маңызды.

Бұл бағытта толеранттылық тәрбиесі ерекше орын алады. Толеранттылық – басқа адамның көзқарасын, мәдениетін және ерекшелігін құрметтей білу. Ол адамның өз мәдениетінен бас тартуын емес, басқа адамдардың ерекшеліктерін қабылдай және сыйлай білуін білдіреді.

Әлеуметтік педагогтың этникалық кемсітушіліктің алдын алудағы рөлі

Әлеуметтік педагог білім беру ұйымындағы әлеуметтік мәселелерді анықтап, білім алушылардың құқықтары мен әлеуметтік жағдайын қорғауға қатысады. Сондықтан этникалық кемсітушіліктің алдын алуда әлеуметтік педагогтың жұмысы маңызды.

Ең алдымен, әлеуметтік педагог білім алушылар арасында өзара сыйластық пен достық қарым-қатынасты қалыптастыруға бағытталған жұмыстар жүргізе алады. Мысалы, этносаралық мәдениетке арналған тәрбие сағаттарын, пікірталастарды, тренингтерді және мәдени іс-шараларды ұйымдастыруға болады.

Егер оқушы ұлтына немесе мәдени ерекшелігіне байланысты қысымға тап болса, әлеуметтік педагог оның жағдайын назардан тыс қалдырмауы керек. Мәселені анықтап, оқушымен жеке жұмыс жүргізу, ата-анамен және педагогтермен байланысу, қажет болған жағдайда психолог немесе басқа да мамандардың көмегіне жүгіну маңызды.

Халықаралық құқықтағы теңдік қағидасы

Этникалық кемсітушілікке жол бермеу халықаралық құқықта да маңызды қағида ретінде қарастырылады. Біріккен Ұлттар Ұйымының 1965 жылғы Нәсілдік кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы халықаралық конвенциясы нәсілдік және этникалық кемсітушілікке қарсы халықаралық құқықтық негіздердің бірі болып табылады [2].

Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіде де барлық адамдардың заң алдында теңдігі және кемсітушілікке жол бермеу қағидалары бекітілген [3].

Халықаралық құжаттардағы бұл қағидалар адамның құқықтары мен бостандықтарын оның этникалық немесе ұлттық ерекшеліктеріне байланысты шектемеу қажеттігін көрсетеді.

Қоғамның міндеті

Өзге ұлт өкілдерінің құқықтарын қорғау тек мемлекеттің немесе құқық қорғау органдарының міндеті емес. Бұл мәселеде бүкіл қоғамның жауапкершілігі бар.

Әр адам күнделікті өмірде басқа адамдарға құрметпен қарау арқылы этносаралық татулыққа өз үлесін қоса алады. Қоғамда ұлтқа қатысты жағымсыз стереотиптерді таратпау, кемсітушілікке бейжай қарамау және адамның жеке ерекшелігін құрметтеу маңызды.

Бұдан бөлек, бұқаралық ақпарат құралдары мен әлеуметтік желілердің де жауапкершілігі жоғары. Қоғамдық ақпарат тарату кезінде этникалық топтарға қатысты өшпенділік пен теріс стереотиптердің таралуына жол бермеу қажет.

Жастар арасында достық пен өзара құрметті насихаттау да маңызды бағыттардың бірі. Өйткені қазіргі жастардың қалыптастыратын әлеуметтік қарым-қатынастары болашақ қоғамның мәдениетіне әсер етеді.

Қорытынды

Өзге ұлт өкілдерінің құқықтарын қорғау – адам құқықтарын қамтамасыз етудің және қоғамдағы тұрақтылықты сақтаудың маңызды бөлігі. Ұлтына, тіліне, мәдениетіне немесе дініне байланысты адамды кемсітуге жол бермеу – демократиялық және құқықтық қоғамның негізгі қағидаларының бірі.

Этникалық теңдікті қамтамасыз ету үшін заңнамалық қорғаумен қатар, білім беру, құқықтық сауаттылық, толеранттылық және мәдениетаралық диалогты дамыту қажет.

Әсіресе білім беру ұйымдарында әрбір баланың өзін қауіпсіз әрі құрметтелген адам ретінде сезінуі маңызды. Бұл бағытта әлеуметтік педагогтар, мұғалімдер, психологтер және ата-аналар бірлесіп жұмыс істеуі керек.

Қорытындылай келе, өзге ұлт өкілдерінің құқықтарын қорғау – белгілі бір этносқа ғана қатысты мәселе емес. Бұл әр адамның қадір-қасиетін, теңдігін және еркіндігін құрметтеуге негізделген жалпыадамзаттық құндылық. Қоғамдағы әрбір адамның құқықтары қорғалған жағдайда ғана өзара түсіністік пен тұрақты әлеуметтік орта қалыптасады.

Пайдаланылған әдебиеттер

- 1.Қазақстан Республикасының Конституциясы. – Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесі.
- 2.Біріккен Ұлттар Ұйымы. Нәсілдік кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы халықаралық конвенция, 1965 жыл.
- 3.Біріккен Ұлттар Ұйымы. Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пакт, 1966 жыл.
- 4.Қазақстан Республикасы. Нәсілдік кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы халықаралық конвенцияны орындау жөніндегі ұлттық есептер.
- 5.Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» Заңы.